

Вплив регіональної метрополії на структуру простору: центр-периферійний вимір

Проведено комплексну оцінку інтенсивності впливу метрополійного центру (консолідуємого ядра суспільної і ділової активності) на соціально-економічний розвиток районів Львівської області, враховуючи їх територіальну близькість. Крім того, встановлено, що глибина проникнення імпульсів розвитку, генерованих метрополійним центром в просторовому аспекті є різною і залежить, в першу чергу, від абсорбційної здатності їх економік до сприйняття технологічних, управлінських і соціальних інновацій, наявності відповідних умов і ресурсів розвитку.

Ключові слова: метрополізація, регіональна метрополія, метрополійний центр, метрополійний простір, метрополійні функції, периферія.

Постановка проблеми. Виявлення вектора та інтенсивності впливу метрополійних центрів на соціально-економічні процеси прилеглої території є важливим та актуальним завданням з огляду на об'єктивність процесів метрополізації, а відтак необхідність удосконалення управління просторовим розвитком, зокрема, в частині врегулювання взаємовідносин між ядром метрополії, центральними та периферійними районами, активізації стимулюючої ролі метрополійного центру як полюса росту і продуцента інноваційних трансформацій в просторовому аспекті через наявний інтелектуальний, науковий і освітній потенціал, забезпеченість інноваційною, фінансовою, інформаційною, транспортною інфраструктурою тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Концепції «центр-периферія» більше уваги традиційно приділяється дослідниками-географами – як вітчизняними [1–3], так і зарубіжними [4; 5]. Існуючі дослідження взаємодії центру і периферії здебільшого здійснювалися в контексті депресивності територіального розвитку, ринку праці, освітньої і транспортно-логістичної систем, натомість мало вивченими залишаються економічні аспекти впливу метрополійних процесів на просторовий розвиток в системі центр-периферійних взаємодій, методичні підходи до вивчення проблем інтеграції суспільно-економічного розвитку та зв'язків між метрополією та її простором. Це не дозволяє виробити цілісне бачення про залежність соціально-економічного розвитку території від

© *М.І. Мельник, І.В. Леуцх, О.М. Синютка*, 2013.

функціонування метрополійних центрів (консолідуючих ядер) суспільної і ділової активності, їх статусу та радіусу впливу, доступності до них.

Метою статті є визначення вектора та інтенсивності впливу регіональної метрополії (з ядром у м. Львові) на соціально-економічний розвиток районів Львівської області, враховуючи їх територіальну близькість до центру.

Виклад основного матеріалу. Зі зміною соціально-економічних реалій центро-периферійні взаємодії впливають на структуру простору. А метрополізація, як суперечливий, двоїтий за своїми домінантними векторами процес: з одного боку «висмоктує» ресурси периферії, поглиблює соціально-територіальну сегрегацію, заохочує конкуренцію метрополій, а з іншого вона ж залучає території до процесів модернізації та ринкових обмінів і відповідно стимулює реновацію периферії, інтегруючи локальні господарські комплекси і системи розселення. Крім того, метрополізація дозволяє регіону сформувати свої поліфункціональні центри (ареали) глобальної конкурентоспроможності – центри нової економіки (центри багатства й споживання, центри інновацій і конвергенції) [6]. І цей суперечливий економіко-географічний процес складає основу сучасної територіальної організації суспільства.

Регіональні метрополії виступають вузлами, у яких переплітаються потоки мереж різного географічного масштабу, тобто є осередками підключення регіонів до глобальних зв'язків і процесів. Це означає, що головною функцією метрополії вважається передача імпульсів розвитку, що виникають з міжнародних зв'язків, на прилеглі території. Водночас розвиток великих міст генерує у своєму оточенні ефекти так званого «позитивного метрополійного поширення» [7, с. 135–143], що проявляються у відповідних структурних змінах соціально-економічного характеру всього регіону.

При цьому метрополія – це все ж таки не «центр», не «головне місто» із чітко оконтуреними та інституціоналізованими межами, що самостійно протистоїть навколишній периферії. Будь-який великий урбаністичний центр за своєю суттю лише вміщає ту або іншу метрополію (виступає таксоном її локалізації, середовищем розвитку), причому далеко не в повному геопросторовому «об'ємі», у той час як генерована й відтворювана метрополією система впливу на території та інтеграції їх у єдину територіальну соціально-економічну цілісність, нав'язування їм своїх інтересів чи алгоритмів істотною мірою «виштовхується» за архітектурно-планувальні й адміністративні межі великого міста,

утворюючи систему «ядро метрополії – периферійні й винесені її елементи». Формуючись на базі лідируючого центру, метрополія являє собою територіально «розподілену» систему його позиціонування, вибудований у матриці центр-периферійної взаємодії ареал його політико-економічної домінації [8, с. 200-204]. При цьому, в основі сучасної моделі центр-периферійної взаємодії лежить необхідність врахування нових особливостей урбанізації та постіндустріалізації економіки, а саме домінантності чинника розвитку великих міст як таких, їх інфраструктури та економіко-демографічного потенціалу.

Основні положення концепції «центр – периферія» викладені у працях родоначальника англо-американської школи геополітики Х. Маккіндера [9, с. 162–169], який досліджував взаємодію центральних й периферійних районів на основі аналізу світової геополітичної ситуації. Однак, якщо на початку ХХ ст. теорія «центр-периферія» розвивалася в геополітичній площині, тобто використовувалася для аналізу глобальної системи, то з другої половини ХХ ст. – почала застосовуватись і до аналізу системи регіоноутворюючих соціально-економічних відносин.

Так, в середині 60-х років минулого століття на базі існуючих геополітичних моделей «центр – периферія» Дж. Фрідманом було сформульовано теорію регіонального розвитку, відповідно до якої нерівномірність економічного зростання регіональної системи і процес просторової поляризації неминуче породжують диспропорції між ядром та периферією. Периферія не є якимось однорідним полем, вона поділяється на так звану внутрішню (ближню), тісно пов'язану з ядром і безпосередньо одержує від нього імпульси до розвитку, і зовнішню (дальню) – на яку ядро практично не виявляє мобілізуючого впливу. Центр і периферія на будь-якому просторовому рівні пов'язані між собою потоками інформації, капіталу, товарів, робочої сили тощо, причому саме напрями цих потоків визначають характер взаємодії між центральними і периферійними структурами, перетворюючи простір на силове поле. Рушійною силою або свого роду мотором, що забезпечує постійний розвиток і відтворення системи відносин «центр-периферія», на думку Дж. Фрідмана та його послідовників, є постійна якісна трансформація ядра за рахунок генерування, впровадження та дифузії нововведень [10].

У праці «Зростаюча віддача і економічна географія» (1991 р.) П. Кругман пояснюючи причини урбанізації світової економіки, доводив, що масштабне виробництво і боротьба за зниження транспортних витрат зумовлює

концентрацію населення в мегаполісах, що, своєю чергою, стимулює економічний розвиток та поляризацію простору, зокрема, поділ регіонів на високотехнологічні «основні зони» та менш розвинену «периферію». Запропонована ним концептуальна модель «центр – периферія» дозволяє одночасно моделювати і товарні потоки, і розміщення виробництва та споживачів у просторі, а відтак динамічно й ефективно обґрунтовувати перспективні для певної території напрями розвитку, регіональні мережі, завдання внутрінаціональної та міжнародної спеціалізації. Дослідження можливих ефектів розвитку інтеграції та розширення Євросоюзу розглядають варіант метрополізації, що супроводжується поглибленням регіональної спеціалізації та відмінностей регіонів у межах країн [11, с. 483–499]. Тому особливо цінним є досвід вченого щодо компенсації диспропорційності регіонального розвитку та перерозподілу негативних ефектів метрополізації в просторовому аспекті.

В основі концепції виділення центральних та периферійних районів лежить поляризація соціально-економічного простору. І зважаючи на те, що будь-яка територія є гетерогенною щодо проходження імпульсів розвитку, генерованих метрополійним центром (ефекти «позитивного метрополійного поширення»), глибина проникнення їх по території буде різною, що проявляється у відповідних структурних змінах соціально-економічного характеру всього регіону. Досягнення ефектів метрополійного поширення у просторовому аспекті, тобто на прилеглу територію і віддалені регіони залежить, в першу чергу, від абсорбційної здатності їх економік до сприйняття технологічних, управлінських і соціальних інновацій, наявності відповідних умов і ресурсів розвитку, транспортно-комунікаційних коридорів та мереж, інтелектуального капіталу.

Природа генерованих центром імпульсів розвитку є складною та мало дослідженою як у вітчизняній, так і світовій науці, незважаючи на те, що потенціал концепції «центр-периферія» дозволяє використовувати її домінанти при постановці численних завдань не лише політико-географічного, а й соціально-економічного характеру на всіх рівнях ієрархії територіальних систем. До числа факторів, що генерують імпульси розвитку ядер, відносять [12, с. 28]:

- функціонування великих міст як потужних ринків товарів та послуг, що притягує до себе виробника, дає йому додаткові економічні переваги за рахунок економії масштабу та скорочення транспортних витрат;

- економія витрат внаслідок спільного використання суб'єктами господарювання великих міст та навколишньої території інженерної, виробничої, соціальної інфраструктури, наявних умов та ресурсів розвитку, людського капіталу, що породжує агломераційний ефект;
- ущільнення у великих містах та довкола них комунікативного простору міжособистісних зв'язків, що забезпечує виникнення інновативних ефектів внаслідок оперативного обміну інформацією, ідеями, винаходами тощо;
- стрімке зростання ціни на землю та інші ресурси розвитку в межах великих міст, що зумовлює «виштовхування» на прилеглу територію окремих видів економічної діяльності та стимулює її розвиток;
- динамічне соціальне середовище з високою здатністю генерування та сприйняття соціальних інновацій (форми зайнятості, ритм життя, соціальні потреби, стандарти споживання).

Для виявлення інтенсивності впливу центра на рівень соціально-економічного розвитку території умовно поділимо райони Львівської області на три групи залежно від віддаленості районного центра від м. Львова (ядра): найменш віддалені райони, які знаходяться від ядра на відстані до 50 км – (Перемишлянський, Кам'янка-Бузький, Миколаївський, Городоцький, Жовківський, Пустомитівський); середньо віддалені райони – від 50 км до 75 км (Стрийський, Радехівський, Жидачівський, Золочівський, Мостиський, Буський, Яворівський); найбільш віддалені райони – від 76 км до 137 км (Турківський, Сколівський, Бродівський, Старосамбірський, Дрогобицький, Сокальський, Самбірський).

В основу дослідження центрально-периферійної взаємодії покладено якісну оцінку залежності рівня соціально-економічного розвитку районів Львівської області від їх близькості до центра ділової активності – м. Львова з метою визначення просторових зон з різною інтенсивністю впливу основного ядра, виділення ареалів центрального, напівпериферійного та периферійного типів, в т. ч. соціально-економічних лакун.

Отже, основна гіпотеза дослідження: рівень соціально-економічного розвитку районів області залежить від віддаленості ядра ділової активності – м. Львова. Індикаторами рівня соціально-економічного розвитку районів обрано показники зайнятості та міграції, розвитку ринкової і транспортної інфраструктури, сільськогосподарського виробництва, житлового будівництва, інвестицій в основний капітал, зовнішньоекономічної діяльності, які попередньо були приведені у відносні показники на основі визначення питомої ваги району в загальнообласному

значенні та коефіцієнта Енгеля (дозволяє зважувати показники з врахуванням площі та населення).

Результати проведеного кореляційного аналізу залежності рівня соціально-економічного розвитку адміністративних районів Львівської області від близькості м. Львова протягом 2008–2012 рр. (табл. 1) підтверджують висунуту гіпотезу, а також показують зміну інтенсивності впливу основного ядра на розвиток територій, його просторове поширення впродовж обраного періоду дослідження.

Коефіцієнти кореляції в табл. 1 вказують на існування тісного взаємозв'язку ($>0,7$) між віддаленістю від Львова та соціально-економічним розвитком (за показниками зайнятості, роздрібного товарообороту підприємств, вантажообороту автомобільного транспорту, продукції сільського господарства) тих адміністративних районів Львівської області, які перебувають у безпосередній близькості до ядра (20–49 км). Зрозуміло, що інтенсивність впливу Львова на розвиток усіх районів області є доволі диференційованою, тому на середньо та найбільш віддалені райони ядро впливає з меншою силою. При цьому, найнижча залежність саме середньовіддалених районів області від Львова пояснюється особливостями їх внутрішнього потенціалу розвитку, а також значним впливом інших районних осередків концентрації ділової активності, таких як Стрий, Дрогобич та Червоноград.

В табл. 2 для аналізу обрана інша градація близькості до Львова, а показники соціально-економічного розвитку районів зважені за коефіцієнтом Енгеля. Коефіцієнти кореляції вказують на високу обернену залежність відстані до Львова та рівня соціально-економічного розвитку (за показниками інвестицій в основний капітал та житлове будівництво, роздрібного товарообороту підприємств, міграції, прийняття в експлуатацію житла) районів, які перебувають у безпосередній близькості до ядра (до 50 км), що свідчить про позитивний вплив розташування поруч зі Львовом, тобто реалізацію ним своїх метрополійних функцій. Вплив Львова на соціально-економічні показники адміністративних районів області має відцентрово-зональний характер, тобто спостерігається поступове «затухання» інтенсивності впливу м. Львова на значення обраних показників в міру зростання віддаленості районних центрів від ядра. Протягом 2008–2012 рр. в зоні інтенсивного впливу м. Львова за показником обсягів роздрібного товарообороту перебували всі адміністративні райони (коефіцієнти кореляції $>0,56$), що свідчить про їх конвергентний розвиток в сфері торговельних операцій, і пояснюється, зокрема, розвитком ринкової інфраструктури

Таблиця 1

Взаємозалежність між віддаленістю від Львова та показниками соціально-економічного розвитку адміністративних районів Львівської області (за питомою вагою) у 2008–2012 рр.*

Показники		коєфіцієнти кореляції			
		Віддаленість			
		(20–49 км) Найближчі: Перемишлянський, Кам'янка-Бузький, Миколаївський, Городоцький, Жовківський, Пустомитівський	(50–75 км) Середньовіддалені: Стрийський, Радехівський, Жидачівський, Золочівський, Мостиський, Буський, Яворівський	(76–137 км) Найвіддаленіші: Турківський, Сколівський, Бродівський, Старосамбірський, Дрогобицький, Сокальський, Самбірський	
Питома вага району	Кількість найманих працівників району, % до загального показника по області	2008	-0,87	-0,21	-0,50
		2009	-0,86	-0,13	-0,50
		2010	-0,85	-0,05	-0,47
		2011	-0,86	-0,14	-0,40
		2012	-0,89	-0,10	-0,45
	Роздрібний товарооборот підприємств району, % до загального показника по області	2008	-0,82	-0,51	-0,56
		2009	-0,83	-0,57	-0,60
		2010	-0,84	-0,60	-0,63
		2011	-0,83	-0,60	-0,53
		2012	-0,81	-0,58	-0,48
	Вантажооборот автомобільного транспорту району, % до загального показника по області	2008	-0,83	-0,13	-0,33
		2009	-0,83	-0,17	-0,24
		2010	-0,71	0,12	-0,23
		2011	-0,74	0,21	-0,31
		2012	-0,75	0,16	-0,28
	Продукція сільського господарства району, % до загального показника по області	2008	-0,70	-0,21	-0,61
		2009	-0,70	0,02	-0,66
		2010	-0,67	0,02	-0,61
		2011	-0,74	-0,05	-0,65
		2012	-0,75	0,16	-0,65

*Розраховано на основі [13].

Таблиця 2

Взаємозалежність між віддаленістю від Львова та показниками соціально-економічного розвитку адміністративних районів Львівської області (за коефіцієнтом Енгеля) у 2008–2012 рр.*

Показники		коефіцієнти кореляції			
		Віддаленість			
		0-50 км (Перемишлянський, Кам'янка-Бузький, Миколаївський, Городоцький, Жовківський, Пустомитівський)	понад 50 км (Гурківський, Сколівський, Бродівський, Буський, Старосамбірський, Дрогобицький, Сокальський, Самбірський, Стрийський, Радехівський, Жидачівський, Золочівський, Мостиський, Яворівський)	0-140 км (всі райони)	
Коефіцієнти Енгеля	Інвестиції в основний капітал, тис. грн.	2008	-0,66	-0,48	-0,51
		2009	-0,67	0,13	-0,28
		2010	-0,89	-0,40	-0,55
		2011	-0,57	-0,34	-0,53
		2012	-0,69	-0,57	-0,70
	Інвестиції в основний капітал в житлове будівництво, тис. грн.	2008	-0,83	-0,48	-0,67
		2009	-0,92	0,13	-0,39
		2010	-0,89	-0,40	-0,55
		2011	-0,89	-0,20	-0,51
		2012	-0,83	-0,45	-0,52
	Роздрібний товарооборот підприємств, млн. грн.	2008	-0,83	-0,47	-0,57
		2009	-0,82	-0,52	-0,63
		2010	-0,85	-0,57	-0,66
		2011	-0,80	-0,54	-0,61
		2012	-0,78	-0,51	-0,56
	Сальдо міграції, осіб	2008	-0,85	-0,17	-0,29
		2009	-0,88	-0,20	-0,38
		2010	-0,79	-0,23	-0,29
		2011	-0,63	-0,03	-0,08
		2012	-0,62	-0,18	-0,35
Прийняття в експлуатацію житла, тис. м ² загальної площі	2008	-0,70	-0,48	-0,64	
	2009	-0,82	-0,19	-0,46	
	2010	-0,89	-0,44	-0,53	
	2011	-0,87	-0,23	-0,48	
	2012	-0,81	-0,43	-0,53	

*Розраховано на основі [13].

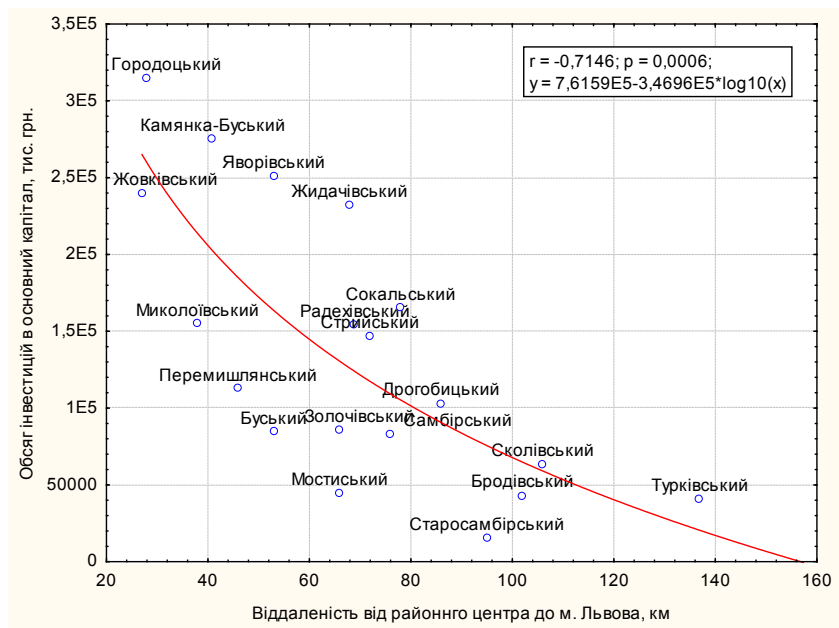

Рис. 1. Залежність обсягів інвестицій в основний капітал від близькості районних центрів до м. Львова, 2012 р.

(великих гуртових ринків, в тому числі, сільськогосподарської продукції, складів, баз тощо) та вищою платоспроможністю попиту в обласному центрі. Натомість міграційні процеси характеризуються високою інтенсивністю лише в метрополійному ареалі до 50 км (табл. 2).

На основі компаративного аналізу центрально-периферійних взаємодій у Львівській області виявлена також залежність показників зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності від близькості до м. Львова, яка підтверджена відповідними статистичними параметрами. Зокрема, підвищення інвестиційної активності відбувається по мірі наближення до ядра, тобто у Пустомитівському, Жовківському та Городоцькому районах (рис. 1).

У процесі проведеного дослідження, крім характерної залежності, були виявлені і деякі невідповідності між віддаленістю від Львова та інтегральним індексом соціально-економічного розвитку адміністративних районів Львівської області (рис. 2), що об'єктивно пояснюється як їх внутрішніми потенційними і конкурентними перевагами, так і залежністю

Вплив регіональної метрополії на структуризацію простору:
центро-периферійний вимір

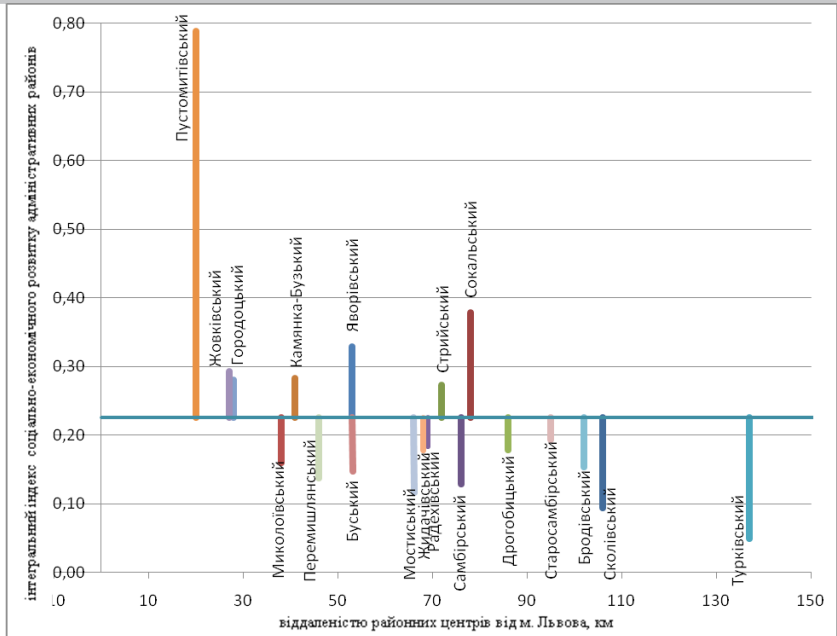

Рис. 2. Залежність інтегрального індексу соціально-економічного розвитку адміністративних районів Львівської області від близькості до м. Львова, 2012 р.

від стимулюючої ролі та впливу інших регіональних, в даному випадку районних полюсів росту. Це необхідно враховувати для визначення ареалів центрального, напівпериферійного та периферійного типів.

Як видно з рис. 2, рівень соціально-економічного розвитку районів Львівської області характеризується високою диференційованістю і набуває найвищих значень в Пустомитівському ($I_p=0,79$), Сокальському ($I_p=0,38$) та Яворівському ($I_p=0,33$) районах, найнижчих – у гірських Сколівському ($I_p=0,09$) і Турківському ($I_p=0,05$).

Вагомою перевагою Пустомитівського району є розташування у центрі Львівської області – він майже з усіх боків оточує м. Львів. За територією район займає друге місце в області (948 км²) та характеризується найбільшим в регіоні приростом населення, найшвидшими темпами будівництва (район розбудовується втричі швидше, ніж Львів, в основному за рахунок котеджної забудови навколо м. Львова), значним прогресом у розвитку торгівлі (очевидно, у зв'язку з наявністю торгово-розважального комплексу «King Cross Leopold» в Сокільниках), а відтак і найбільшим об-

сягом інвестицій в основний капітал та житлове будівництво (відповідно 7500,68 грн. та 3518,26 грн. на одного мешканця у 2012 р.). Таким чином, високий рівень соціально-економічного розвитку Пустомитівського району ($I_p=0,79$) обумовлений його безпосередньою близькістю до ядра – м. Львова, інтенсивний вплив якого свідчить про реалізацію метрополійних функцій.

Високий інтегральний індекс соціально-економічного розвитку Яворівського району ($I_p=0,33$) обумовлений, перш за все, високими темпами будівництва та приросту населення, що пояснюється сусідством зі Львовом. Через район проходить автотраса державного значення Львів – Івано-Франкове – Краковець – Краків та будується частина автостради Київ – Лісабон. Обсяг залучених іноземних інвестицій в район становить 3,9% від загальнообласного значення у 2012 р., з яких 44,5% надійшло з Республіки Польща. Безпосереднє сусідство Яворівського району з обласним центром на сході та Ярославським і Любачівським повітами Польщі на заході (віддаленість м. Яворова від найближчого пропускного пункту Краковець – Корчова становить 26 км) підвищує його економічний потенціал, компенсуючи певне напівпериферійне місцерозташування району.

Вигідне географічне розташування вздовж III транс'європейського коридору, наявність міжнародного пропускного пункту Шегіні не чинить значного впливу на рівень соціально-економічного розвитку Мостиського району ($I_p=0,12$). Про це свідчать низький рівень залучення іноземних інвестицій (лише 0,53% від загальнообласного значення у 2012 р.), найнижчий в області рівень заробітної плати (лише 1923,50 грн. за підсумками I півріччя 2013 р.) тощо і дає підстави віднесення цього району до напівпериферійного типу лакуарного¹ підтипу.

Соціально-економічна лакуарність характерна і для Радехівського району ($I_p=0,18$), який розташований у напівпериферійній зоні за віддаленістю обласного центра ділової активності – м. Львова. В районі простежується демографічна криза, сальдо міграції від'ємне вже більше п'яти років, висока заборгованість з комунальних платежів, рівень роздрібного товарообороту та заробітної плати – одні з найнижчих у Львівській області, єдиною прогресивною галуззю в районі є сільське господарство (зосереджено 5% сільськогосподарського виробництва області).

Деяке затухання впливу Львова та поступове зростання ролі місцевих полюсів соціально-економічного зростання відслідковується в Дрогобицькому ($I_p=0,18$) та Сокальському ($I_p=0,38$) районах. Так, на

¹ Лакуна – від лат. Lacuna – поглиблення, западина, провалля, порожнина.

розвиток останнього більшою мірою впливає близькість розташування такого міста обласного значення як Червоноград – важливого центру гірничодобувної промисловості Львівсько-Волинського кам'яновугільного басейну, а вплив м. Львова відчувається значно слабше. Існуючий потенціал розвитку м. Червонограда (зокрема, значний обсяг реалізації промислової продукції, розташування на транспортних магістралях Ковель – Жовква, Червоноград – Рава-Руська та ін.) дозволяє йому здійснювати чималий вплив на соціально-економічний розвиток свого та сусідніх районів. Крім того, наявність великої кількості суб'єктів господарської діяльності в місті, у тому числі крупних платників податків, активізують роль м. Червоноград як локального ринку праці. Як наслідок, середньомісячна заробітна плата штатного працівника в місті за I півріччя 2013 р. була вищою, ніж у Львові (3123 грн. проти 2910 грн.).

Сокальський район є лідером в області за показниками: середньомісячної заробітної плати (після Стрийського) – 3180 грн., що перевищує середньообласний показник на 293 грн.; зайнятості – 10,2% найманих працівників у загальній чисельності працюючих області; обсягу продукції сільського господарства – 8,2% загальнообласного значення; надходження прямих іноземних інвестицій – 37,4% від загальної величини залучених інвестицій у Львівську область. Відтак високий рівень соціально-економічного розвитку району, незалежно від його напівпериферійного розташування, обумовлений реалізацією його ендогенних чинників і конкурентних переваг, і, зокрема, завдяки стимулюючому впливу потужного районного полюса соціально-економічного зростання – м. Червоноград.

В Дрогобицькому районі сконцентровані одразу три потужні полюси соціально-економічного зростання – міста обласного значення Дрогобич, Борислав і Трускавець, які, зокрема, утворюють поліцентричну агломерацію «Дрогобиччина»; характеризуються найбільшими серед міст обласного значення (крім м. Львова) обсягами надходжень прямих іноземних інвестицій (м. Дрогобич), інвестицій в основний капітал (м. Трускавець) і житлове будівництво (м. Дрогобич, м. Борислав). Разом з цим, соціально-економічний розвиток Дрогобицького району ($I_p=0,18$) оцінюється і такими гострими проблемами, як: висока податкова заборгованість, мінімальний приріст роздрібної торгівлі, низька заробітна плата порівняно з іншими районами області. Тобто, стосовно даного району можна говорити про низьке проникнення імпульсів розвитку, генерованих, як Львовом, так і місцевими полюсами ділової активності, що пояснюється частково

домінуванням вектора взаємодії головного ядра з іншими осередками економічних взаємовідносин, зокрема в західному та північному напрямках.

Соціально-економічна лакуарність характерна і для напівпериферійного Самбірського району ($I_p=0,13$), про що свідчать низькі показники рівня розвитку роздрібної торгівлі, надходження іноземних інвестицій (лише 0,04% від загальнообласного значення), зайнятості (5,7 тис. осіб у 2012 р.) та заробітної плати, від'ємне сальдо міграції (-131 осіб у 2012 р.) та ін.

Проведене дослідження дає підстави віднести Турківський район до класичного периферійного типу, що характеризується низьким рівнем соціально-економічного розвитку ($I_p=0,05$) у поєднанні з найбільшою віддаленістю від головного ядра (понад 130 км), що пов'язано із складним географічним положенням (населеним пунктам району відповідно до Закону України «Про статус гірських населених пунктів в Україні» надано статус гірських; сусідні Старосамбірський та Сколівський райони також характеризуються низьким рівнем соціально-економічного розвитку) та відсутністю впливового локального полюсу, який забезпечував би сприйняття імпульсів розвитку, генерованих м. Львовом чи іншими обласними центрами (віддаленість від м. Ужгород становить 118 км, м. Івано-Франківськ – 216 км), найближчими контрольно-пропускними пунктами (віддаленість від пункту пропуску Вишне – Немецьке на кордоні зі Словаччиною становить 118 км, пункту пропуску Медика на кордоні з Польщею – 123 км) тощо.

Висновки. Отже, дослідження залежності соціально-економічного розвитку території від функціонування метрополійних центрів – консолідуючих ядер суспільної і ділової активності на основі концепції «центр – периферія» є перспективним напрямом, що дозволяє глибше оцінити інтенсивність впливу територіально – та компонентно-структурних процесів (концентрація, дифузія, поляризація, диверсифікація та тертіаризація економіки, інтеграція тощо) на соціально-економічний розвиток територіально-суспільних систем різного ієрархічного рівня.

У результаті проведеного дослідження нами встановлено, що вплив метрополійного центру на соціально-економічний розвиток адміністративних районів Львівської області має відцентрово-зональний характер, адже інтенсивність цього впливу знижується із зростанням віддаленості районних центрів від ядра регіональної метрополії. Рівень соціально-економічного розвитку територій є похідним, з одного боку, від потужності генерованих ядром імпульсів розвитку, а з іншого, визначається наявним локальним економічним потенціалом і здатністю до абсорбції

впливів метрополійного центру та інших районних осередків концентрації ділової активності (наприклад, Стрий, Дрогобич та Червоноград). А поступове «заповнення» соціально-економічних лакун, на нашу думку, можливе за умови зростання рівня розвитку метрополійного ядра та прилеглих територій, тобто територіального поширення генерованих метрополією позитивних соціально-економічних ефектів.

Список використаних джерел:

1. Дністрянський М. Периферійність соціального розвитку віддалених депресивних районів України як чинник електоральної активності населення / М. Дністрянський // Вісник Львівського ун-ту. – 2007. – Вип. 34. – С. 83–89. – Серія географічна
2. Пилипенко І.О. Суспільно-географічна периферія Запорізького та Херсонського пограниччя / І.О. Пилипенко // Розвиток географічної думки на Півдні України: проблеми і пошуки. Мелітополь : Мелітополь, 2007. – С. 126–129.
3. Пилипенко І.О. Історичні аспекти становлення та розвитку концепції «центр – периферія» / І.О. Пилипенко // Наук. зап. Вінниц. держ. пед. ун-ту імені М. Коцюбинського. – 2008. – Вип. 1. – С. 103–108. – Серія: Географія.
4. Руденко А.В. Система «центр-периферія» регіона (на прикладі Республіки Татарстан) : авто-реф. дис. на соиск. уч. степени канд. геогр. наук: спец. 25.00.24 «Экономическая, социальная и политическая география» / А.В. Руденко. – Москва, 2008. – 21 с.
5. Сен-Жюльен Г. Полицентризм и градиент «центр-периферия» в зоне влияния Парижа / Г. Сен-Жюльен / Крупные города и вызовы глобализации [Под ред. В.А. Колосова и Д. Эккерта]. – Смоленск, 2003. – С. 139–152.
6. Дружинин А.Г. Метрополизация как доминантная тенденция территориальной организации общества в постсоветский период: универсальные проявления и южно-российская специфика / А.Г. Дружинин // Географический вестник : [Научный журнал Пермского ун-та]. – 2009. – № 3 (11). – Режим доступа : <http://www.geo-vestnik.psu.ru>.
7. Domański В. Rozwój polskich metropolii a regiony peryferyjne – bezpowrotna separacja czy współzależność rozwoju? / В. Domański // Studia KPZK PAN. – 2008. – Z. 120. – S. 135–143.
8. Дружинин А.Г. Исследование феномена метрополизации как приоритетное направление развития социально-экономической географии «вглубь» / А.Г. Дружинин // Социально-экономическая география: история, теория, методы, практика : сборник научных статей. – Смоленск : Универсум, 2011. – С. 200–204.
9. Маккиндер Х.Дж. Географическая ось истории / Х.Дж. Маккиндер // Полис. – 1995. – №4. – С. 162–169.

10. Friedmann J. Regional development policy / J. Friedmann. – Boston: Mass. Inst. Techn. – 1966.
11. Krugman P. Increasing Returns and Economic Geography / P. Krugman // Journal of Political Economy. – 1991. – ol. 99. – № 3. – P. 483-499.
12. Підгрушний Г.П. Київ та прилегла територія в системі центр-периферійної взаємодії / Г.П. Підгрушний, О.О. Денисенко // Український географічний журнал. – 2013. – №1. – С. 27–34.
13. Статистичний щорічник Львівської області за 2012 рік: [у 2-х част.] / Державний комітет статистики України. Головне управління статистики у Львівській області; [під ред. С.І. Зимовіної]. – Львів, 2013. – Ч.2. – 289 с.

Мельник М.І., Лещух І.В., Синютка О.М. Влияние региональной метрополии на структуризацию пространства: центр-периферийное измерение.

Проведено комплексну оцінку інтенсивності впливу метрополійного центру (консолідируючого ядра общественної і делової активності) на соціально-економічного розвитку районів Львівської області, улічуючи їх територіальну близькість. Крім того, встановлено, що глибина проникнення імпульсів розвитку, генеруємих метрополійним центром, в просторовому аспекті являється різною і залежить, в першу чергу, від абсорбційної здатності їх економік до сприйняття технологічних, управлінських і соціальних інновацій, наявності відповідних умов і ресурсів розвитку.

Ключевые слова: метрополізація, регіональна метрополія, метрополійний центр, метрополійне просторово, метрополійні функції, периферія

Melnyk M.I., Leshchukh I.V., Synyutka O.M. Impact of regional metropolis on the structuring of space: center-peripheral dimension.

A complex estimation intensity of influence of metropolynogo center (consolidating kernel of public and business activity) on socio-economic development of districts of the Lviv area is conducted, taking into account them territorial closeness. It is in addition, set that depth of penetration of impulses of development, a generating metropolynim center in a spatial aspect is different and depends, above all things, from the absorbcion capacity of their economies for perception of technological, administrative and social innovations, presence of the proper terms and resources of development.

Keywords: metropolizaciya, regional mother country, metropolyniy center, metropolyniy space, metropolyni functions, periphery.